

Elekes Tibor – Nagy Egon

Sikos T. Tamás – Molnár Dóra (szerk.): Budapest, ahol a múlt a jövővel találkozik

<https://doi.org/10.32976/stratfuz.2025.12>

A könyv szerzői több tudományterület elismert kutatói, több éve, évtizede publikálják Budapest és agglomerációja kutatásában elért kiváló eredményeiket. Az olvasóban megfogalmazódó tudományos, szakmai elvárásokat messzemenően teljesíti a tizenegy fejezetet magába foglaló tanulmánykötet.

Budapest történeti- és településföldrajzi fejlődésében meghatározó jelentőségű szakaszok okait, feltételeit a kiemelkedő társadalomföldrajzi örökséget maga után hagyó Beluszky Pál összegezte. A főváros földrajzi energiáinak ismertetése után nyomon követhetjük nemzetközi rangjának, Kárpát-medencei, európai súlyának, presztízsének változásait a 13. századtól 1541-ig, a török hódoltság alatt, az 1780-as évektől 1876-ig, valamint a kiegyezéstől az I. világháborúig terjedő időszakban.

Jeney László Európa városhierarchia kutatásának egyik legérdekesebb térségét, a hasonló kulturális és szellemi értékekkel, közösen megélt történelemmel rendelkező Kelet-Közép-Európa három meghatározó fővárosa, Budapest, Varsó és Prága településföldrajzi pozíciójának változásait elemzi és összegzi. A történeti áttekintés a 10-11. századdal kezdődik. A nagy földrajzi felfedezések és a birodalmak térségbeli megerősödése, majd a tőkés fejlődés idején, a radikális területi, politikai, ideológiai változásokat megért két világháború közti időszakban, a 2. világháború utáni és az 1990 utáni évtizedekben folytatódik. A tanulmány második része a Visegrádi országok három, milliós metropoliszának népességszám szerinti városrangsor alakulását összegzi. A szerző prognózisa, hogy a poszt szocialista térségben a kelet-közép-európai fővárosok csatlakozhatnak a legesélyesebben az európai nagyvárosi rendszerhez.

Molnár Dóra összegzi az államalapítástól a kiegyezésig tartó időszak Budapestre összpontosító közigazgatástörténeti jellemzőit, Buda, Pest, Óbuda és a Margit-sziget egy törvényhatósággá történő 1873-as egyesítése, majd az első világháborúig terjedő időszak közigazgatásszervezési és területi átalakításait. A tanulmányban kirajzolódnak a gazdasági-társadalmi fejlődés politikai-ideológiai meghatározottságú jogi háttérének változásai a két világháború között, 1990-ig, majd az ezt követő évtizedekben működtetett közigazgatási modellekben. Évszámok, személy- és földrajzi nevek segítségével térben és időben nyomon követhetjük a főváros fejlődését, az agglomeráció kialakulását, a fővárossal fenntartott kapcsolatainak változásait, a kapcsolatok jogi alapját, háttérét.

Kovács Zoltán és Székely Gáborné a budapesti lakásépítkezések ütemét, valamint a főváros fizikai növekedését tekintve négy nagy korszakra osztja az 1873-2020 közti időszakot. Az I. világháborúig terjedő szakasz első három évtizede a növekedés, a horizontális és vertikális terjeszkedés, a modern város arculatát kialakító időszak. A bérkaszányaépítkezések mellett, a rohamos bevándorlás lakásszükségleteinek enyhítésére 1908-tól munkáslakótelepeket létesítettek. A két világháború közötti két évtized lakáshelyzetének jellemzői a „vagonlakás”, a barakktelep, a visszaszoruló bérházforma, az agglomeráció felértékelődése. Az államszocialista időszakban a lakásszektor legfőbb irányítója a piacot kiiktató, nagyjából a városperemi nagy lakótelepeket megvalósító állam. 1990-től ismét a piaci mechanizmusok érvényesültek a szocializmus utolsó két évtizedéhez viszonyítva szerényebb bővülést megvalósító lakáspiacon. A fejezet második része a mai lakásállomány kor, tulajdonjelleg, szobaszám szerinti jellemzőit, a lakásviszonyok, lakásmobilitás, városfelújítás sajátosságait összegzi.

Az életminőséggel kapcsolatban használt fogalmak ismertetése után Pál Viktor és Uzzoli Annamária áttekintik a budapestiek statisztikai mutatók szerinti, valamint az egyéni megélés szerinti egészségi állapotát. A koronavírus-járvány fővárosi jellemzőinek ismertetését, az egészségügyi ellátás sajátosságainak, térszerkezetének bemutatása követi. A jóllét, az egészséggel összefüggő életminőség budapesti sajátosságait, értékeit az ország, a régiók, a megyék és a kerületek viszonylatában mutatják be.

A budapesti agglomeráció kialakulását, fejlődését és változó térszerkezetének sajátosságait, napjaink magyar társadalomföldrajzának két kiváló kutatója, meghatározó személyisége, Kovács Zoltán és Dövényi Zoltán összegzi. Több évtizedes, rendszerszemléletű kutatómunka alapján összegzik a budapesti agglomeráció térszerkezetét formáló természeti, politikai, gazdasági, társadalmi tényezőket, a korai történelmi idők, a két világháború közti, az államszocializmus és a rendszerváltozás utáni, napjainkig terjedő időszak tér- és időbeli változásainak, fejlődési irányainak sajátosságait.

Tiner Tibor bemutatja a főváros és agglomerációja közlekedéshálózatának jelenlegi képét és felvázolja a következő évtized fejlesztési lehetőségeit. A tervezett stratégiai fontosságú és operatív fejlesztés célkitűzései a biztonságos, kiszámítható és integrált fővárosi közlekedési rendszer létrehozása, az agglomeráción belüli közlekedési térkapcsolatok fejlesztése, az integrált hálózatfejlesztés intelligens formáinak elterjesztése, a gépjármű-közlekedés és a gyalogosforgalom közötti optimális arányok kialakítása, az itermodális személyközlekedési kapcsolatok bővítése és utasközpontú fejlesztése.

Fővárosunk kiskereskedelmi hálózatának utóbbi 30 évben, a globális folyamatok, a magyarországi, illetve kelet-közép-európai szocialista korszak sajátosságainak függvényében megvalósult változásait a téma kiváló ismerője, Sikos T. Tamás elemzi. Bemutatja a kereskedelmi zónák idő- és térbeli szerkezeti jellemzőit, a telephelyválasztás, az üzleti mix és a központ morfológiai kialakítása függvényében létesült és működő bevásárlóközpontokat, a budapesti agglomeráció nyugati kapujának szívóhatását és a vevőknek a bevásárlóközpontokról kialakított véleményét.

Fonyódi Mariann, Kiss Kornélia és Michalkó Gábor, Oldenburg a „harmadik hely” elméletén és Michalkó „jó hely” koncepcióján alapuló vizsgálat segítségével mutatják be a szabadidős tereket és a főváros fejlődésében betöltött szerepüket. A történelmi kitekintésben a szabadidőhöz kötődő budapesti jó helyek a korszakokra jellemző tendenciákhoz kapcsolódva rajzolódnak ki. A szabadidő-gazdaság fejlődését meghatározó irányzatok hatással vannak Budapest jó helyeinek mai változásaira.

Napjaink új technológiáinak széles körű bevezetésén alapuló, az ipar eredményeit hasznosító városi gazdaságfejlesztési koncepció az 1980-as, 1990-es években a szakirodalomban megjelent okos város fogalomköréhez kapcsolódik. Szendi Dóra a kelet-közép-európai térség okos városai között pozicionálja Budapestet. Bemutatja a főváros okosváros-stratégiájának kulcselemeit, a várható fejlesztéseket és prognosztizálja várható térségbeli helyét.

Egedy Tamás a nemzetközi és hazai kutatási eredmények felhasználásával áttekintő képet ad a kreatív gazdaság helyzetéről, a tudásintenzív és kreatív ágazatok területiségének sajátosságairól, különös tekintettel a budapesti agglomeráció helyzetéről és adottságairól. Budapest kreatív gazdaságát fejlesztő tényezőkként fogalmazódnak meg a szerző több éves kutatásain alapuló, a gazdasági, az épített és a társadalmi környezetet érintő fejlesztési javaslatok.

Kiváló minőségű ábrák, táblázatok szemléltetik, magyarázzák, összegzik a könyv szövegtartalmát.

Az igényes kivitelezés, a fejezetek sorrendbe helyezése, a kiváló tudományos kutatási eredmények, értékek kiemelése a szerzők, a szerkesztők és a szakmai lektor munkáját egyaránt dicséri.

A könyvet ajánljuk a társadalomtudományok kutatóinak, oktatóinak és mindazoknak, akik érdeklődnek a Kárpát-medence legjelentősebb, Kelet-Közép-Európa meghatározó városának, a magyar nemzet fővárosának múltja, jelene és várható jövője iránt.